folk/ed. Derg, 2022; 28(2)-110. sayı
DOI: 10.22559/folklor.2090

Araştırma makalesi/Research article

Dil Dizgesinde Çerçeve ve Çerçeveleme Kavramları Üzerine (Karşıtsal Çözümleme Denemesi)

On the Concepts of Frame and Reframing in the Language System (An Attempt of Contrastive Analysis)

Olena Kozan*

Öz

Çerçeve ve çerçeveleme kavramları sosyal bilimlerde 1970'li yıllarda araştırmacıların ilgi odağı olmuştur. Dilbilimde çerçeve kavramı zihinsel sözlüğün bir unsuru olarak ele alınmıştır. Bu çalışma kapsamında Rus dilbiliminde geliştirilen onomasyoloji kuramlarına dayanılarak çerçeve ve çerçeveleme kavramlarının, dil dizgesindeki yapısal ile anlamsal dönüşümlerin çözümlenmesine uygulanması çalışılmıştır. Çalışmanın amacı "Doğal Afet → Fırtına" kategorisinin olay olarak ele alınması ve bu olay çerçevesinin çağdaş Rusçada ve Türkçede biçimlendirme

Geliş tarihi (Received): 6-12-2021 – Kabul tarihi (Accepted): 11-04-2022

* Doç.Dr., Gazi Üniversitesi/(AHBVÜ) Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü. (Gazi University/(AHBVÜ) Faculty of Letters Department of Russian Language and Literature). olenakozan@gazi.edu.tr. ORCİD: 0000-0002-7956-4567

modellerinin çözümlenmesi olarak belirlenmiştir. İki dildeki modellerin tespiti için Rus ve Türk haber ajanslarının konu ile ilgili oluşturduğu açık erişimdeki haber metinlerinin arşivlerinin yanı sıra Rusça Ulusal Derlemine ve Türkçe Ulusal Derlemine başvurulmuştur. Çalışma kapsamında tespit edilen modellerin çözümlenmesinde betimsel dilbilimde kullanılan yöntemlerden ve iki dil arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları öne çıkaran karşıtsal yaklaşımdan faydalanılmıştır. Çalışmada "Doğal Afet→Fırtına" olayının çerçevesinin Rusçada ve Türkçede adlandırma modelleri betimlenmiş ve iki dildeki çerçeveleme seçenekleri çözümlenmiştir. Çalışma kapsamında olay çerçevesi "Başlangıç" ve "Gerçekleşme" kategorileri ile sınırlandırılmıştır. Çerçeveleme "Fırtına ↔ Uzam" kategorisi açısından betimlenmiştir. Karşıtsal çözümleme sonucunda iki dil dizgesindeki olay çerçevesi ve çerçevelemesine yönelik benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur. İki dildeki adlandırma modellerinin çözümlenmesinin ve karşılaştırılmasının yabancı dil ve çeviri öğretiminin sürecine dahil edilmesinin, öğrencinin hem öğrenilen dile hem de anadiline yönelik tahmin edilebilirliğinin ve farkındalığının geliştirilmesi açısından önem taşıdığı öne sürülmüştür. Olayların çerçeveleme modellerinin çözümlendiği araştırmaların yapılması ve bu araştırmaların sonuçlarının yabancı dil ve çeviri öğretimi sürecinde kullanılması önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: *Rusça, Türkçe, çerçeve, çerçeveleme, onomasyoloji, karşıtsal dilbilim*

Abstract

The concepts of frame and reframing became the focus of researchers' attention in social sciences in the 1970s. Within the context of linguistics, the concept of frame was referred to as a component of the mental lexicon. In this paper an attempt has been made to apply the concepts of frame and reframing to the analysis of the structural and semantic transformations in the language system with reference to the theoretical framework of onomasiology, which was developed in Russian linguistics. The aim of the study was defined as the analysis of the situation in reality, named as "Natural Disaster → Storm", and its verbalization models in modern Russian and Turkish. Topic-related open access news archives of Russian and Turkish news agencies as well as Russian and Turkish National Corpora were used for defining models in the language pair. Descriptive linguistics and contrastive approach, which seek to describe the differences and similarities between two languages, were used for the model analysis in the framework of this study. Russian and Turkish naming patterns for the frame of "Natural Disaster → Storm" were described and analyzed. Due to the scope of the article, the frame analysis was limited to the categories of "Inception" and "Realization". Reframing was described through the example of the perspective shift "Storm ↔ Space". The contrastive study revealed both the differences and similarities in the naming patterns and reframing models in the language pair. The evidence from this study suggests that including the contrastive frame analysis in the process of the foreign language teaching and translation training is important for the development of the students' predictability as well as their semantic awareness towards both the second

language and the mother tongue. The paper suggests that future research should further explore the frames and reframing models in Turkish-Russian language pair and the findings should be used in the process of teaching foreign language and translation training.

Keywords: *Russian, Turkish, frame, reframing, onomasiology, contrastive linguistics*

Extended summary

The concepts of frame and reframing drew the attention of researchers in the humanities in the 1970s. Some of the scholars tried to apply the approach developed by Erving Goffman, who coined the terms frame and frame analysis to explore social behaviour through culturally determined sense of reality. At the same time, the concept of frame was introduced in the works of Marvin Minsky, whose name has been associated with the artificial intelligence since then. Minsky tried to develop a unified theory of intelligence (mind) and used a concept of frame to name a data-driven structure in mind for representing a situation in reality. Minsky's ideas gained popularity within the cognitive sciences, especially cognitive linguistics. The findings of this study revealed that Turkish scholars have been using the concept of frame with reference to Goffman's ideas. The concept has been applied mainly to the news analysis in the media discourse studies. Russian scholars, on the contrary, used the concept of frame, referring to Minsky's approach, and applied it to the process of foreign language teaching. Thus, in Russian linguistics the frame is considered to be a cognitive structure, which is acquired with the first language (and culture), and is suggested to be developed in the process of foreign language teaching through various teaching techniques.

The aim of this paper was to reconsider the concepts of frame and reframing in the context of onomasiological analysis to language, known also as the "theory of naming" in Russian linguistics, and to apply the approach to naming patterns analysis in Turkish-Russian language pair. The contrastive analysis of the frame patterns and reframing models was argued to be crucial for the development of semantic awareness of the students in the process of foreign language teaching and learning (Russian as a foreign language in case of this study). The ideas introduced in the works of Russian linguists (Ivan Meschaninov, Lev Scherba, Boris Serebrennikov, Yelena Kubryakova, Igor Melchuk) were referred to as the theoretical framework of this study. The idea of a situation in reality as a basic cognitive model (Кубрякова, 2012), which can be named in the language system through different patterns (Серебренников & Уфимцева, 1977), combined with the idea of "meaning↔text" (Мельчук, 1984), led to reconsidering the concept of frame and to introducing the concept of reframing. The conceptual framework of this study includes the concept of *situation*, defined as a data set about the fragment of the reality. This data set combines data about the main elements (actor of the situation, action, state, object, time and space) and the interaction between them. The *frame* is redefined as a total of primary and secondary naming patterns of the situation in the language system. These naming patterns can be 'visualized' through the main semantic categories, as defined in (Мельчук, 1984). *Reframing* in defined as the shift of perspective within the frame, which results in structural and semantic transformations in the language system.

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

The study focused on the situation named in Turkish as "*Doğal Afet → Fırtına*" and as "Стихийное Бедствие → Буря" in Russian (functional equivalent in English "Natural Disaster → Storm"). The contrastive frame analysis of the situation was limited to the naming patterns connected with the semantic categories of "Inception" and "Realization". Perspective shift within the frame from the "Storm" to "Space" was examined and the distinctive features of the reframing models in [Storm↔Space] in Turkish-Russian language pair were shown.

The study has been divided into four parts. The first part ("Primary Names of the Situation") shows that there can be a variety of names, which differ in usage frequency. The frame of the most frequently used situation name is suggested for the analysis in case of the issue of applicability for the process of foreign language teaching. The second part ("Secondary Names of the Situation") reveals that primary names can be used as secondary names for different kinds of situations. The issue of copying the secondary naming pattern without considering the relations between the primary and secondary naming patterns in the donor language is raised. The third part ("The Frame") deals with the analysis of the frames $Storm^{Inception}$ and $Storm^{Realization}$ in Turkish and Russian. The findings suggest that the concept of "motion" is active in both languages but frames in Russian have distinctive features such as space-identifiers and passivity of the actor in the frame. The fourth part of the study ("Reframing") reveals the distinctive features of reframing models in Turkish and Russian. Reframing models in Russian involve more structural and semantic transformations and, thus, require special attention in the process of foreign language teaching.

The evidence from this study suggests that including contrastive frame analysis in the process of foreign language teaching and translation training is important for the development of the students' predictability as well as their semantic awareness towards both the second language and the mother tongue. The paper suggests that future research should further explore the frames and reframing models in Turkish-Russian language pair and the findings should be used in the process of teaching foreign language and translation training.

Giriş

Çerçeve ve çerçeveleme kavramları sosyal bilimlerde 1970'li yıllarda araştırmacıların ilgi odağı olmuştur. Türkiye'deki araştırmacılar, bu kavramların başta sosyoloji ve psikoloji olmak üzere insani bilimler alanında kullanılmasını Erving Goffman'ın çalışmaları ile ilişkilendirmektedirler (Küçük Durur, 2012; Akmeşe, 2020; Kılıç, 2021). Goffman'ın yaklaşımındaki çerçeve, gerçeklikteki bir olayın ya da durumun olası seçeneklerinin tümü olup çerçeveleme ise olayın belli bir bakış açısıyla yapılandırma ya da yorumlama süreci olarak düşünülebilir (Goffman, 1986). 1990'lı yıllarda çerçeve ve çerçeveleme kavramlarının Robert Entmann tarafından iletişim kuramına yönelik uygulanması ile birlikte "haber çerçevelenmesi" medya araştırmalarının gündemine getirilmiştir. Araştırmacılar, 2000'li yıllardan itibaren haber çerçevelenmesi konulu araştırmalarda ciddi bir artışın gözlemlendiğini vurgulamaktadırlar (Kılıç, 2007; Erdoğan, 2011; Özarslan, 2015; Oğuz, 2019).

Rusya'da çerçeve ve çerçeveleme kavramları, yapay zekâ araştırmalarını yürüten Marvin Minsky ile ilişkilendirilmektedir (Русанов, 2012; Костомарова, 2015). Yaklaşımını psikoloji, dilbilim ve yapay zeka alanlarında geliştirilen kuram ve kavramlara dayandırıp kapsamlı bir zihin kuramını amaçlayan Minsky'e göre çerçeve, alışılagelmiş, "kalıp olaylar"ın imgeselleştirilmesi için veri temelli bilişsel bir yapıdır. Yeni bir olay ile karşılaşıldığında bellekteki çerçeve devreye girer, yeni bilgi katmanlarıyla yapılandırılır ve yeni olayın imgeselleştirilmesi ve kavranması gerçekleşmektedir (Minsky, 1975). Minsky'nin fikirleri insani bilimlerde bilişsel paradigmanın şekillenmesiyle birlikte insan-zihin-dil üçlüsüne yönelik araştırmalarda geliştirilmeye başlanmıştır. Ayrıca bilişsel dilbilimde çerçeve, zihinsel sözlüğün bir unsuru olarak ele alınmıştır (Fillmore, 1985). Rusya'da geliştirilen bilişsel dilbilim ekolünde çerçeve odaklı çözümleme, insanın zihinsel sözlüğündeki bilgilerin yapısı ile dilin anlamsal uzamı arasındaki etkileşim araştırmalarında uygulanmaktadır (Болдырев, 2001; Тарасова, 2004; Никонова, 2008). Son yıllarda Rusya'da yapılan dil araştırmalarında çerçeve ve çerçeveleme kavramlarının dilbilimin uygulamalı bir araştırma alanı olan yabancı dil öğretimi alanında yorumlanmaya ve geliştirilmeye başladığı görülebilir. Bazı araştırmalarda çerçeve, bireyin bulunduğu kültürün etkisiyle şekillenen bilgilerin modeli olarak değerlendirilmektedir (Одинцова, 2012). Bu yaklaşıma göre çerçeve, bilinç akımının somutlaştırılması için kullanılan bir birim olup insanın zihnindeki bilgilerin saklanmasının yanı sıra bu bilgilere erişim sağlayan bilişsel bir yapıdır. Sosyokültürel bilgiler temelli çerçeve, insanın alışılagelmiş bir durumda davranışlarını ve tepkilerini belirleyen veri tabanı niteliğindedir. Bu yaklaşıma dayanılarak yabancı dil öğretim sürecinde çerçeve odaklı bilgilerin öğrencilere sunulmasının, öğrencinin yabancı dilde metin üretimine yönelik farkındalığını arttırdığı için verimli olduğu öne sürülmektedir (Одинцова, 2012; Лукьяненко, 2015; Игнаткина, 2019; Араева, 2019). Söz konusu yaklaşımı benimseyen araştırmacılar, yabancı dil öğretim sürecinde, öğrencilerde kaynak dil (ana dili) edinim sürecinde şekillenen bilişsel yapıların yeni bilgi katmanları ile geliştirilmesini ve aktif hale gelmesini amaçlamaktadırlar. Yabancı dil öğretim sürecine yönelik geliştirilen uygulamalar arasında konuların çerçevelerin temelinde bulunan anlamsal kategorilere göre gruplandırılması ve kullanım sıklığı yüksek olan dilsel birimlerin kullandırılması yer almaktadır. Bu uygulamalarda yabancı dildeki bilişsel yapıları olarak değerlendirilen çerçevelerin "aşılanması"nın, dilin söz varlığına yönelik çerçeveleme tekniği aracılığıyla yapılmaya çalışıldığı görülebilir (Лукьяненко, 2015; Игнаткина, 2019). Böylelikle yabancı dil öğretimi alanında çerçeve kavramına başvurulmasına rağmen bu kavramın farklı yorumlandığı ve sistematik bir şekilde betimlenip uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Günümüz dilbiliminin gündeminde olan gerçeklik-dil-insan sorununa yönelik bütüncül bir yaklaşımın geliştirilmesi doğrultusunda dilin, gerçeklikle ilgili bilgileri sınıflandıran ve çeşitli adlandırma modellerinin aracılığıyla kodlayan bir dizge olduğu tanımından yola çıkılarak gerek dilbilimsel tipoloji gerekse yabancı dil öğretimi alanında dil dizgesindeki anlam ve yapı bütünlüğünü betimleyen ve açıklayan yaklaşımların geliştirilmesi öncelik kazanmaktadır. Bu bağlamda anlamdan biçime doğru çözümleme yönü ile şekillenen onomasyolojik yaklaşımın, Rus dilbilimci Lev Şçerba'nın (1974) öne sürdüğü "aktif dilbilgisi"nin geliştirilmesini olanaklı kıldığı için yabancı dil öğretimi alanında uygulanabilirliğine yönelik sorunun gündeme getirilip değerlen-

dirilmesi ve tartışılması önerilmektedir. Kanımızca, çerçeve ve çerçeveleme kavramlarının onomasyolojik yaklaşıma dayandırılarak dil dizgesindeki yapısal ve anlamsal dönüşümlerin betimlenmesine yönelik uygulanması, dile yönelik farklı bir bakış açısı sağlayabilir.

Bu çalışma kapsamında çerçeve ve çerçeveleme kavramlarının, Rus dilbiliminde geliştirilen onomasyoloji kuramlarına dayanılarak somutlaştırılması ve Türkçe-Rusça dil çiftine yönelik karşıtsal çözümleme yoluyla uygulanması amaçlanmıştır. Çerçeve ve çerçeveleme kavramları odaklı dil dizgesindeki yapısal ve anlamsal dönüşümlerin karşıtsal olarak betimlenmesinin yabancı dil ve çeviri öğretim sürecine dahil edilmesinin, öğrencilerin hem ana dilindeki hem de öğrenilen dildeki bilişsel modellere yönelik farkındalığını geliştirmesinin yanı sıra öğrenilen dildeki bilişsel yapıların edinmesini sağladığı öne sürülmüştür. Bu çalışma, yapıldığı dönem açısından alanında ilk çalışma niteliğinde olup geliştirilmeye ve tartışılmaya açıktır.

1. Kuramsal çerçeve, materyal ve yöntem

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, adlandırma kuramının[1] geliştirildiği İvan Meşçaninov'un (1940), Lev Şçerba'nun (1974) ve Boris Serebrennikov'un (1977) araştırmalarına, olay kavramının bilişsel bir model olarak gerekçelendirildiği bilişsel yaklaşıma (Кубрякова, 2012) ve İgor Melçuk'un (1984) geliştirdiği sözcüksel işlev kavramına dayanmaktadır. Bu bağlamda; gerçeklikteki her nesnenin ve olayın dil dizgesi tarafından çeşitli belirtilere göre adlandırılabildiği (Серебренников & Уфимцева, 1977); olay ile ilgili adlandırma modellerinin sözcüksel işlev kavramına dayanılarak amaca göre sınıflandırılabildiği (Мельчук, 1984) kabul edilmiştir.

Rus dilbiliminde onomasyolojik yaklaşım olarak geliştirilen adlandırma kuramı çerçevesinde gerçeklik ile ilgili verilerin dil dizgesindeki biçimlendirme modelleri açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu modellerin anlamdan biçime doğru betimlenmesi ve çözümlenmesi, geleneksel anlambilimin yöneldiği biçimden anlama betimlemesine göre dil dizgesindeki yapısal ve anlamsal dönüşümlere dair daha kapsamlı bir bakış açısı sunabilmektedir (Мустайоки, 2006: 427). Bu çalışmanın amacı doğrultusunda onomasyolojik yaklaşım, gerçeklik ile dil arasındaki ilişkilerin dinamiğini görselleştirdiği için tercih edilmiştir. Bu bağlamda gerçeklikte "olay" olarak tanımlanan bir fragmanın dil dizgesinde nasıl biçimlendirildiği sorusu ele alınmıştır. Bu soru, dil dizgesindeki olay adlandırma modellerinin nasıl sınıflandırılabildiği sorusunu tetiklemiştir. Bu noktada Melçuk tarafından geliştirilen "anlam ↔ metin" yaklaşımına başvurulmuş ve sözcüksel işlev kavramından faydalanılmıştır. Böylelikle çalışma kapsamında Melçuk'un yaklaşımına dayanılarak olay çerçevesi olarak tanımlanan adlandırma modellerinin nasıl sınıflandırılabildiği gösterilmeye çalışılmıştır. Adlandırma modellerinin sınıflandırılmasının ve betimlenmesinin yanı sıra olaya yönelik bakış açısının dil dizgesindeki yapılandırma modelleri ele alınmıştır. Bu yapılandırmanın betimlenmesine yönelik çerçeveleme kavramı öne sürülmüştür.

Bu kuramsal çerçeveye dayanılarak *olay*, nesnel ya da öznel gerçeklikte var olan (var olduğu kabul edilen) bir durumla ilgili bilgilerin toplamı olarak düşünülmektedir. Bu bilgiler, olayın yapısını oluşturan eylemci, eylem, durum, nesne, zaman, mekân gibi unsurlar ve bu unsurlar arasındaki olası etkileşim modelleri ile ilgili bilgileri içermektedir. *Olay çerçevesi,* gerçeklikteki bir olayın ilgili dil dizgesinde birincil olay adlandırması odaklı biçimlendirme

e-ISSN 2791

modellerinin tümü olarak düşünülmektedir. Olay çerçevesi temel anlamsal kategorilere göre sınıflandırılabilmektedir. Yabancı dil ve çeviri öğretimi sürecinde Melçuk'un geliştirdiği sınıflandırmanın amaca göre kısaltılıp olay çerçevesinin sınıflandırılması için kullanılabildiği düşünülmektedir. Dil dizgesinde çerçevelerin konuşanın amacına göre yapılandırılabilmekte ve bu yapılandırma çerçeveleme olarak tanımlanabilmektedir.

Çalışma kapsamında gerçeklikteki *olay* örneği olarak "Doğal Afet → Fırtına" kategorisi seçilmiş ve Rusça-Türkçe dil çiftinde incelenmiştir. Olay adlandırma modellerinin tespiti için Rus[2] ve Türk[3] haber ajanslarının konu ile ilgili oluşturduğu açık erişimdeki haber metinlerinin arşivlerinin yanı sıra Rusça Ulusal Derlemine ve Türkçe Ulusal Derlemine başvurulmuştur. başvurulmuştur. Rusça Derleminde "буря" (fırtına) ve "ураган" (kasırga) birimlerinin kullanım sıklığı belirlenmiş ve kullanım sıklığı daha yüksek olan "буря" biriminin eşdizimlileri tespit edilip çözümlenmiştir. Türkçe Derleminde de kullanım sıklığı yüksek olan "fırtına" birimi belirlenmiş ve eşdizimlileri tespit edilip çözümlenmiştir. Çalışma kapsamında *olay çerçevesi* "Başlangıç" ve "Gerçekleşme" kategorileri ile sınırlandırılmıştır. Çerçeveleme "Fırtına ↔ Uzam" kategorisi açısından betimlenmiştir. Çalışma kapsamında tespit edilen modellerin çözümlenmesinde betimsel dilbilimde kullanılan yöntemlerden ve iki dil arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları öne çıkaran karşıtsal yaklaşımdan faydalanılmıştır. Karşıtsal çözümleme yöntemi, çalışma sonuçlarının yabancı dil ve çeviri öğretimi sürecinde uygulanabilirliği açısından tercih edilmiştir.

2. Bulgular

2.1. Birincil adlandırmalar

Meteorolojide doğal afetler kategorisine giren güçlü bir rüzgâr "siklon", "fırtına", "kasırga", "tayfun", "hortum", "tornado" gibi terimlerle tanımlanabilmektedir. Bilimsel sınıflandırma, rüzgârın hızı ve oluştuğu yer gibi kriterlere göre yapılabilmektedir. Bu terimlerin her dil dizgesinde farklı etkenlere bağlı olarak zamanla ortaya çıktığı ve kullanım sıklığının farklılık gösterdiği tahmin edilebilir. Rusça açısından Ulusal Derleme göre değerlendirme yapılacak olursa "циклон" (siklon) ve "штормовой фронт" (cephe yağışları) terimlerinin bilimsel betimlemelerde kullanıldığı, "тайфун" (tayfun), "торнадо" (tornado) ve "смерч" (hortum) terimlerinin kullanımının ise bu olguların oluştuğu bölgelere göre farklılık gösterdiği görülebilir. Güçlü rüzgâr anlamında kullanılan "буря" (fırtına) ve "ураган" (kasırga) terimleri dil dizgesinde kullanım sıklığı açısından farklılık göstermektedir. Rusça Ulusal Derlemine göre "буря" (fırtına) biriminin daha sık kullanıldığı görülebilir[4]. Türkiye Türkçesi açısından bir değerlendirme yapılacak olursa "siklon" teriminin bilimsel betimlemelerde kullanıldığı, "tayfun", "tornado" gibi terimlerin belli bir coğrafi bölge ile, "hortum" teriminin ise belli bir biçimle ilişkilendirildiği söylenebilir. "Fırtına" ve "kasırga" terimlerinin dil dizgesinde "güçlü rüzgâr" anlamında kullanıldığı ancak "fırtına" biriminin kullanım sıklığının daha yüksek olduğu görülebilir[5]. Bu çalışma kapsamında ikincil adlandırmaların betimlenmesi ve olay çerçevesinin belirlenmesi iki dil dizgesindeki olayın birincil adlandırmaların kullanım sıklığına dayanılarak yapılmıştır.

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

2.2. İkincil adlandırmalar

Rusçadaki "буря" (fırtına) biriminin gerçeklikteki başka olayların adlandırılmasında kullanıldığı tespit edilmiştir. İkincil adlandırma olarak değerlendirilen bu kullanımların temelinde birincil adlandırmaların oluştuğu anlambirimciklerden birinin ön plana çıkması bulunmaktadır. Ayrıca "буря" biriminin anlambirimcik çözümlemesi sonucunda "hava", "hareket", "yoğunluk" kategorilerinin aktif olduğu söylenebilir. Bu birimin kökenbilgisine başvurulacak olursa birimin kökbiçiminin "hareket" imgesi ile ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır (Фасмер, 1986). Rusçada birincil adlandırmanın anlamsal alanını oluşturan kategorilerden biri olan "yoğunluk" unsurunun ikincil adlandırmaların oluşumunda ön plana çıktığı söylenebilir. Birincil adlandırmadan ikincil adlandırmaya geçiş şu şekilde gösterilebilir:

Duygu → Yoğunluk → "Буря эмоций" (sözcüğü sözcüğüne: Fırtına + Duygu$^{Çoğul+Genetif}$).

Alkış → Yoğunluk → "Буря рукоплесканий" (sözcüğü sözcüğüne: Fırtına + Alkış$^{Çoğul+Genetif}$).

Rusçadaki birincil adlandırmalardan ikincil adlandırmalara geçişin başka bir modele göre yapılabildiği tespit edilmiştir. Ayrıca benzetme modeline başvurulabildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda dil dizgesinde kurulan öbekte anlam katmanlaşması ortaya çıkabilmektedir. Birincil adlandırmadan ikincil adlandırmaya geçiş şu şekilde gösterilebilir:

Savaş → Fırtına Gibi → Sonuç Odaklılığı → Hasar, Zarar → "Буря войны " (sözcüğü sözcüğüne: Fırtına + Savaş^{Genetif}).

Türkçedeki "fırtına" biriminin ikincil adlandırmalarda kullanıldığı tespit edilmiştir. Birincil adlandırmadan ikincil adlandırmaya geçiş modellerinden birinin "Yoğunluk" kategorisi odaklı olduğu tespit edilmiştir. İkincil adlandırmaya geçiş şu şekilde gösterilebilir:

Kahkaha → Yoğunluk → "Kahkaha fırtınası".

Türkçede "fırtına" biriminin başka bir ikincil adlandırmada da kullanıldığı ancak bu adlandırmanın birincil adlandırmanın anlamsal bileşenlerine göre şekillenmediği tespit edilmiştir. Türkçedeki "beyin fırtınası" şeklindeki ikincil adlandırmanın İngilizcedeki "brainstorming" biriminden öyküntü yoluyla türetildiği anlaşılmaktadır. Ancak öyküntü yapılırken kaynak dildeki ikincil adlandırmanın anlamsal alanının çözümlenmediği görülebilir. İngilizcedeki "brainstorming" biriminin temelinde "storm" birimi bulunmaktadır. Birincil adlandırma olarak "storm" "şiddetli rüzgâr, yağmur ve şimşekle ilişkilendirilen hava şartları" olarak tanımlanmaktadır (Longman Dictionary Of Contemporary English, 1992). Bunun yanı sıra "storm" biçimi dil dizgesinde ikincil bir adlandırma olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda "storm", "aniden saldırmak", "öfke ile hareket etmek" olayları ile ilişkilendirilmektedir (Longman Dictionary Of Contemporary English, 1992). Böylelikle Türkçede öyküntü türetilirken İngilizcedeki ikincil adlandırmanın dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Dil dizgesindeki öyküntünün oluşumu bu şekilde gösterilebilir:

Doğa Olayı → [Storm]^{1} (Türkçe karşılığı: Fırtına)

[Storm]^{1} → Hareket - Hız- Güç → Benzetme → [Storm]^{2} (Türkçe karşılığı: Saldırmak;

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

hücum etmek; hız ya da öfke ile hareket etmek).

Bu bağlamda "brainstorming" biçimindeki ikincil adlandırma "beyin gücü kullanarak hızlı bir şekilde fikir üretmek" olayı ile ilişkilendirildiği için Türkçe öyküntü mantıksal çıkarım doğrultusunda "fikir fırtınası" ya da İngilizcedeki modele göre "beyin hücumu" şeklinde düşünülebilir.

Rusçadaki ve Türkçedeki ikincil adlandırmalar ele alınırsa iki dil arasındaki farklılıkların olayların ilişkilendirilmesi açısından ortaya çıkabildiği söylenebilir. Ayrıca Rusçada insanın psikolojik boyutu (duygular) ile ilgili olaylar "hava" imgesi üzerinden "буря эмоций" (sözcüğü sözcüğüne: "duygu fırtınası"), "буря восторга" (sözcüğü sözcüğüne: "heyecan/mutluluk fırtınası"), "буря гнева" (sözcüğü sözcüğüne: "öfke fırtınası") biçiminde adlandırılabilmektedir. Türkçede bu durumda "su" imgesi ön plana çıkabilmektedir (krş. "duygu seli", "sevgi seli", "öfke seli", vb.). Türkçede kimi zaman iki imgenin yapılandırıldığı adlandırmaların kullanılması mümkün olabilmektedir (krş. "kahkaha fırtınası"–"kahkaha tufanı"). Rusçada ve Türkçede İngilizceden gelen kavramın öyküntü yoluyla yapılandırıldığı tespit edilmiştir. Rusçada "brainstorming" kavramının, İngilizcedeki ikincil adlandırmanın özelliklerinin dikkate alındığı "мозговой штурм" olarak biçimlendirildiği, Türkçede ise İngilizcedeki "storm" biriminin birincil adlandırma olarak algılandığı için " beyin fırtınası" şeklinde yapılandırıldığı tespit edilmiştir.

2.3. Olay çerçevesi

Bu çalışma kapsamında ele alınan olay çerçevesi "Başlangıç" ve "Gerçekleşme" kategorileri ile sınırlandırılmıştır. Tablo 1'de [Fırtına]^{Başlangıç} ve [Fırtına]^{Gerçekleşme} çerçevelerinin Rusçada ve Türkçede biçimlendirme modelleri gösterilmiştir.

Tablo 1

[Fırtına]^{Başlangıç} ve [Fırtına]^{Gerçekleşme} Çerçeveleri

Kategori	**Biçimlendirme Modelleri**	
	Rusça	**Türkçe**
[Fırtına]^{Başlangıç}	Буря → Начаться	*Fırtına→ Başlamak*
	Буря → Подняться	*Fırtına → Ç*ıkmak
	Буря → Разыграться	*Fırtına→ Kopmak*
	Буря → Разгуляться	
	Буря → Разразиться	
[Fırtına]^{Gerçekleşme}	Буря → Ударить	*Fırtına→ Meydana gelmek*
	Буря → Накрыть	*Fırtına→ Vurmak*
	Буря → Обрушиться	*Fırtına→ Etkisi altına almak* *Fırtına→ Etkisini göstermek* *Fırtına→ Etkili olmak*
	Буря → Пронестись	*Fırtına → Patlamak*
	Буря → Затронуть	

Буря → Бушевать

Rusçadaki [Fırtına][Başlangıç] çerçevesinde olayın farklı biçimlendirme modelleri görülebilir. “Буря → Начаться” biçimlendirmesinin temelinde “başlangıç noktası” imgesi bulunmaktadır (krş. “начать < на+ча(н)+ти < к*н+ти < кон” (Фасмер, 1986)). Bu noktada bu model başlangıç kategorisini yansıtan “saf” bir model niteliğindedir. Biçimlendirme modellerinin temelinde farklı imgelerin bulunabildiği anlaşılmaktadır. “Буря → разразиться” biçimlendirme modelinin temelinde “güç uygulaması” olarak nitelenebilen ve *раз- kökbiçimi[6] ile kodlanan imgenin bulunduğu görülebilir. Yukarıdaki biçimlendirmelerin “hareket” imgesi odaklı da şekillenebildiği görülebilir. Örneğin “буря → подняться” biçimlendirmesinin biçimbirimsel çözümlemesi yapılırsa [[Alttan Yukarıya][Под] + [Eylemci ile Nesne Etkileşimi][*Ят] + [Eylemcinin Pasifleştirilmesi][*Ся]] şeklindeki kategoriler tespit edilebilir (krş. “подняться < поднять+ся < под + *йети//имати” kökbiçiminin sözlükselleşme süreci + -ся enklitiği[7]). Bu noktada “буря → подняться” biçimlendirmesinin açıklamasının “fırtına olarak adlandırılan olgunun alttan yukarıya doğru hareket ettirilmesi” olarak yapılabildiği anlaşılmaktadır. “Буря → разыграться” ve “буря → разгуляться” biçimlendirme modellerinde de “hareket” imgesi görülebilir (*игр - *гул/гол)[8]. Ancak bu durumda “uzamsal belirticiler” (Янда, 2012) farklılık göstermektedir (krş. “разгуляться < гулять”, “разыграться < играть”). Ayrıca “буря → разыграться”, “буря → разгуляться” ve “буря → разразиться” modellerinde “bir noktadan ayrılıp farklı yönlere dağılması” olarak yorumlanabilen anlamsal alanın katmanı görülebilir. Böylelikle biçimlendirme modellerinde farklı anlamsal katmanların etkileşim içine girebildiği anlaşılmaktadır.

Türkçedeki [Fırtına][Başlangıç] çerçevesinde olayın farklı biçimlendirme modelleri görülebilir. Farklı olayların başlangıç çerçevesinin biçimlendirilmesinde kullanılabildiği için “başla-” adlandırması “saf” bir model olarak değerlendirilebilir (krş. “*fırtına* başladı – *ders* başladı- *mesai* başladı). Türkçede [Fırtına][Başlangıç] çerçevesinin diğer biçimlendirme modellerinin temelinde “hareket” imgesinin bulunduğu görülebilir. “Kop-” kökbiçiminin çağdaş Türkiye Türkçesinde anlam daralması sürecinden geçip gerçeklikteki olaylara yönelik “işlevsel bütünlüğün bozulması” şeklinde kullanılmasına rağmen birincil adlandırmaların arkasında geniş kapsamlı hareket imgesinin bulunduğu anlaşılmaktadır (Nişanyan, 2018). “Çık-” kökbiçiminin temelinde de hareket imgesi bulunmaktadır (Nişanyan, 2018).

Rusçadaki ve Türkiye Türkçesindeki [Fırtına][Başlangıç] çerçevesinin biçimlendirme modellerini karşılaştırırsak iki dil dizgesinde “fırtına → hareket” imgesinin aktif bir imge olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Rusçadaki modellere göre fırtınanın “konumu”nun dil tarafından net bir şekilde belirlendiği görülebilir. Ayrıca uzamsal belirticiler işlevini üstlenen ön eklerin aracılığıyla gözlemciye ve konuşmacıya “fırtına”nın “bulunduğu uzamdan yukarıya doğru hareket ettiği” (*под-) ve “bulunduğu uzamdan farklı yönlere dağılıp hareket etmesi” (*раз-) olarak nitelenebilen imgelerin “dayatıldığı” anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Rusçadaki modeller Rus dil dizgesindeki fırtınanın, olayın içinde etkilenen bir unsur olduğunu sergilemektedir. Ayrıca –ся enklitiği, fırtınanın aktif bir eylemci olmadığını göstermektedir (krş. “я поднял кошелек с пола (cüzdanı yerden aldım) – у меня поднялась температура (ateşim

e-ISSN 2791

çıktı) –поднялась буря (fırtına koptu)").

Rusçadaki [Fırtına]^{Gerçekleşme} çerçevesinde farklı biçimlendirme modellerinin bulunduğu görülebilir. Bu modellerin temelinde "güç uygulaması" olarak düşünülebilen imge (*др- (ударить), *тр- (затронуть), *кр- (накрыть)); "hareket" imgesi (*рух- (обрушиться), *нес- (пронестись)) ve "artış biçiminde niteliğin değişmesi" olarak yorumlanabilen imge (*буй- (бушевать)) (Фасмер, 1986) görülebilir. Modellerin uzamsal belirticilerle katmanlaştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca modeller;

"буря → ударить": [[Üst Derece/Yoğunluk]^{у} + [Güç Uygulaması]^{*др}]

"буря → затронуть": [[Sonuç Odaklılığı]^{за} + [Güç Uygulaması]^{*тр}]

"буря → накрыть": [[Nesne ile Etkileşim]^{на} + [Güç Uygulaması]^{*кр}]

"буря → обрушиться": [[Nesnenin Etrafına Yönelik]^{об} + [Eylemcinin Hareketi]^{*рух}+ [Eylemcinin Pasifleştirilmesi]^{*Ся}]

"буря → пронестись": [[Uzamdan Geçiş]^{Про} + [Eylemci ile Nesne Etkileşimi/ Hareket]^{*нес} + [Eylemcinin Pasifleştirilmesi]^{*Ся}] şeklinde anlamsal katmanlara ayrılabilir.

Türkçedeki [Fırtına]^{Gerçekleşme} çerçevesinde oluşan modellerin temelinde "güç uygulama" imgesi (*vur >*ur), "hareket" imgesi (*gel) ve "hız ve hareket" (yansımalı kökbiçim olarak değerlendirilen *pat) şeklinde yorumlanabilen imge bulunmaktadır (Nişanyan, 2018). Türkçede [Fırtına]^{Gerçekleşme} çerçevesinin biçimlendirilmesinin analitik yapılarla mümkün olduğu görülebilir. Bu analitik yapılar farklı olgularla kullanılabildiği için bu birimlerin söz konusu çerçeveye özgü olmadığı anlaşılmaktadır (krş. *fırtına* → etkisi altına almak // *salgın* → etkisi altına almak // *film* → etkisi altına almak; *fırtına* → etkisini göstermek // *kriz* → etkisini göstermek).

Rusçadaki ve Türkiye Türkçesindeki [Fırtına]^{Gerçekleşme} çerçevesinin biçimlendirme modellerini karşılaştırırsak "güç uygulaması" imgesinin ortak bir imge olduğu görülebilir ("fırtına→ vurmak" // "буря → ударить"). Ancak Rusçada "güç uygulaması" imgesi ile ilişkilendirilen diğer kökbiçimlerin şekillendirdiği adlandırmalar da ilgili çerçeveye yönelik kullanılabilmektedir. "Буря → затронуть" biçimlendirme modelinde *тр- kökbiçiminin *др- kökbiçiminin sözlükselleşmesi olduğu görülebilir. Rusçada "güç uygulaması" imgesi ile şekillenen biçimlendirme modellerinde "fırtına", dil dizgesinde aktif bir eylemci olarak gösterilmektedir. "Niteliğin değişmesi" imgesi ile şekillenen biçimlendirme modeli için aynı durum söz konusudur. Aktif bir eylemci durumunda eylemin yapılandırıldığı birimin yanında –ся enklitiği bulunmamaktadır[9]. Bu model Türkçedeki "fırtına"nın aktif bir eylemci olduğu model ile örtüşmektedir (krş. fırtına→ vurmak; буря → ударить/ затронуть/ накрыть/ бушевать). Rusçada ve Türkçede "hareket imgesi"nin de ortak bir imge olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Rusçada "hareket" imgesi ile ilgili iki farklı kökbiçim temelli adlandırmanın kullanılması mümkün olabilmektedir (*рух → рухати→ рушить→ обрушить→ обрушиться; *нес → нести → пронести →пронестись). Rusçada "hareket" imgesi devreye girdiğinde "fırtına" olgusunu pasif hale getiren -ся enklitiği ortaya çıkmaktadır. Türkçede hem "güç uygulaması" hem de "hareket" imgesi ile şekillenen biçimlendirmelerde "fırtına" aktif bir

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

eylemci olarak kalmaktadır (krş. fırtına→ vurmak // fırtına→ meydana gelmek).

2.4. Olay çerçevelemesi

Olay çerçevelemesinin çıkış noktası bakış açısının (perspektif) değiştirilmesidir. [Fırtına]^{Gerçekleşme} çerçevesi "fırtına" odaklı bir bakış açısını sunmaktadır. Ancak olayın yapısını oluşturan başka unsurlar da bakış açısını şekillendirebilir. Aşağıda olay çerçevelemesi "fırtına↔uzam" dönüştürme modeli ile gösterilmiştir.

Rusçada Çerçeveleme$^{\text{Fırtına→Uzam}}$ dönüştürmesi sonucunda "uzam" odaklı bir çerçeve ortaya çıkıp aşağıdaki modeller devreye girebilmektedir:

Город оказался во власти бури (sözcüğü sözcüğüne: Şehir^{Nominatif} + Olmak$^{\text{Geçmiş Belirticisi+ Dönüşümlülük Belirticisi}}$ + İçinde^{Edat} + Kudret^{Lokatif} + Afet^{Genetif})

Страна **подверглась удару стихии** (sözcüğü sözcüğüne: Ülke^{Nominatif} + Atılmak$^{\text{Geçmiş Belirticisi+ Dönüşümlülük Belirticisi}}$ + Vuruş^{Datif} + Afet^{Genetif})

Столица приняла на себя удар стихии (sözcüğü sözcüğüne: Başkent^{Nominatif} + Almak^{Geçmiş} + Üzeri^{Edat} + Kendi^{Akuzatif} + Vuruş^{Akuzatif}+ Afet^{Genetif})

Страна попала под воздействие циклона (sözcüğü sözcüğüne: Ülke^{Nominatif} + Düşmek-$^{\text{Geçmiş Belirticisi}}$ + Altına^{Edat} + Etki^{Akuzatif} +Siklon^{Genetif}).

Görüldüğü gibi Rusçada [Fırtına]^{Gerçekleşme} çerçevesinden [Uzam] $^{\text{Fırtına+Gerçekleşme}}$ çerçevesine geçmek için "standart" dilbilgisel işlemler yeterli olmamaktadır. Başka bir deyişle [Fırtına]^{Gerçekleşme} çerçevesinin biçimlendirildiği öbeğin yapısal boyutundaki değişikliklerin yapılmasının söz konusu dönüştürme için geçerli olmadığı anlaşılmaktadır (krş. Буря накрыла город → *Город накрылся бурей (dönüştürme mümkün olmamaktadır)). Bu dönüştürme için Rusçadaki "etkilenme" kategorisinin biçimlendirme modellerinin ve kullanım özelliklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Rusçada [Uzam] $^{\text{Fırtına+Gerçekleşme}}$ çerçevesinin biçimlendirildiği modellerde analitik yapıların kullanıldığı görülebilir. Bu analitik yapılar çeşitli yardımcı fiillerle kurulmaktadır. Rusçadaki yardımcı fiillerin çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda eşdizimlilik kavramının önemi ortaya çıkmaktadır (Kozan, 2019).

Türkçede Çerçeveleme$^{\text{Fırtına→Uzam}}$ dönüştürmesi sonucunda "uzam" odaklı bir çerçeve ortaya çıkıp aşağıdaki modeller devreye girebilmektedir:

Ülke fırtınanın etkisi altında kaldı

Ülke fırtına etkisi altında.

Türkçede [Fırtına]^{Gerçekleşme} çerçevesinden [Uzam] $^{\text{Fırtına+Gerçekleşme}}$ çerçevesine geçmek için dilbilgisel dönüştürme uygulanabilmektedir:

Fırtına Avrupa'yı etkisi altına aldı // Fırtına Avrupa'da etkili oldu // Fırtına Avrupa'da etkisini gösterdi → Avrupa fırtınanın etkisi altında kaldı // Avrupa fırtınanın etkisinde

Fırtına Avrupa'yı etkisi altına aldı // Fırtına Avrupa'da etkili oldu // Fırtına Avrupa'da etkisini gösterdi → Avrupa fırtınanın etkisi altında kaldı // Avrupa fırtınanın etkisinde.

Bu modellerde analitik yapıların kullanıldığı görülebilir. Bu analitik yapılarda "uzam" kategorisinin dil dizgesinde aktif bir eylemci olarak biçimlendirildiği anlaşılmaktadır (*"Av-*

rupa fırtınanın etkisi altında kaldı").

Rusçadaki ve Türkiye Türkçesindeki çerçeveleme modelleri karşılaştırılırsa Rusçadaki model çeşitliliğinin Rus dil dizgesinde yardımcı fiil olarak kullanılan birimler ile ilişkilendirildiği görülebilir. Çağdaş Türkiye Türkçesinde isim unsurlarıyla kurulan yardımcı fiiller olarak et-, eyle-, kıl-, yap-, ol-, bulun- biçimleri kullanılmaktadır (Özmen, 2013). Ancak çağdaş Rusçada yardımcı fiil olarak kullanılan birimlerin sayısı fazla olup kullanım özellikleri farklılık göstermektedir. Bu noktada Rusçadaki ve Türkçedeki yardımcı fiil olarak kullanılan biçimlerin karşılaştırılmasının yabancı dil öğretimi açısından önemli olduğunu vurgulamak gerekir. Gerek Rusçada gerekse Türkçede [Uzam] $^{\text{Fırtına+Gerçekleşme}}$ çerçevesinin analitik yapılarla biçimlendirildiği görülebilir. Rusçada bu çerçeve ile ilgili kullanılan analitik yapılarda uzam kategorisi yapısal boyutta –ся enklitiği aracılığıyla anlamsal olarak etkilenen duruma getirilebilmektedir ("**Город оказался во власти бури***" – "*Страна **подверглась удару стихии***"*). Türkçede ise uzam kategorisi aktif bir biçimle yapılandırılmaktadır ("*Avrupa fırtınanın etkisi altında kaldı"*).

Rusçadaki [Uzam] $^{\text{Fırtına+Gerçekleşme}}$ **çerçevesi durumunda** metaforların kullanıldığı görülebilir ("удар стихии" (sözcüğü sözcüğüne: vuruş^{Nominatif}+ afet^{Genetif}), "власть бури" (sözcüğü sözcüğüne: kudret^{Nominatif}+ fırtına^{Genetif})). Bu metaforların dil dizgesinde olayın olguya dönüştürülmesi ile biçimlendirildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca [стихия / буря → ударить] ↔ [удар стихии / бури], [стихия / буря → властвовать] ↔ [власть стихии / бури] şeklinde dönüştürmeler söz konusudur. Dil dizgesindeki bu dönüştürmeleri yapabilmek için Rusçadaki aynı kökbiçim aracılığıyla şekillenen biçimlerin anlamsal alanlarının sınırlarının bilinmesi gerekir. Başka bir deyişle, *др-* kökbiçiminin şekillendirdiği "ударить" (eylemi adlandıran fiil biçimi), "удар" (olguyu adlandıran isim biçimi) ve "ударение" (olguyu adlandıran isim biçimi) birimleri ya da *в(о)л(д)-* kökbiçiminin şekillendirdiği "владеть" (eylemi adlandıran fiil biçimi), "властвовать" (eylemi adlandıran fiil biçimi), "владение" (olguyu adlandıran isim biçimi), "власть" (olguyu adlandıran isim biçimi), "властвование" (olguyu adlandıran isim biçimi) birimleri arasındaki anlamsal ilişkilerin sınıflandırılmış olması beklenmektedir. Bu noktada söz konusu biçimlerin dil dizgesinde ve farklı bağlamlarda kullanım bilgisinin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ana dili Rusça olan dil taşıyıcıları Rusçadaki bu yapısal ve anlamsal dönüşümleri dil edinimi sürecinde benimsedikleri için bu birimlerin söz sürecindeki kullanımı otomatik olarak gerçekleşmektedir. Rusçayı yabancı / ikinci dil olarak öğrenenlerin ise, bu dönüşümlerin gerek yapısal gerekse anlamsal özelliklerini benimsemeleri beklenmektedir. Ana dili olan Türkçeden kaynaklanabilen girişim hatalarının önlenmesi için özellikle metaforik ilişkilerin karşıtsal olarak incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca Türkçede "fırtına" biriminin kullanıldığı metaforlar bulunmakta (örneğin "fırtınanın şiddeti", "fırtınanın gücü", "fırtınanın bilançosu") ancak kullanım özellikleri farklılık sergilemektedir. Örnek olarak "Fırtınanın şiddeti gün ağarınca ortaya çıktı" cümlesinde "fırtınanın şiddeti" metaforu "fırtınanın etkisi, fırtınanın yol açtığı zarar"; "Fırtınanın gücü korkuttu" cümlesinde "fırtınanın gücü" metaforu "rüzgarın hızı"; "İstanbul'u vuran fırtınanın bilançosu açıklandı" cümlesindeki "fırtınanın bilançosu" metaforu "fırtınanın sonucunda tespit edilen hasar" olarak yorumlanabilmektedir. Bunun yanı sıra Türkçede farklı biçimlendirmeler de mümkündür. Örneğin,

"Batı Avrupa'yı şiddetli fırtına vurdu" ya da "Güçlü fırtına bölgede zarara yol açtı" cüm-

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

lelerinde "şiddetli fırtına" ve "güçlü fırtına" metaforlarının olgunun niteliği ile ilgili bilgileri kodladığı görülebilir. Bu bağlamda Rusçada ve Türkçede metafor kullanım alanlarının farklılık sergilediği ve metaforların belirlenmesinin yanı sıra kullanım özelliklerinin tespit edilmesinin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Rusçada ve Türkçede çerçeveleme işleminin uygulanması için eşdizimliliklerin bilinmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu noktada eşdizimliliklerin karşıtsal çözümlemesinin ve bu çözümlemenin sonuçlarının yabancı dil öğretim sürecinde uygulanmasının önemini tekrar vurgulamak gerekir.

Sonuç

Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmanın ve çözümlemenin sonucunda çerçeve ve çerçeveleme kavramlarının dil dizgesindeki yapısal ve anlamsal dönüşümlerin betimlenmesi ve çözümlenmesine yönelik uygulanabilirliğinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Onomasyoloji kapsamında geliştirilen fikirler ve yaklaşımlara dayandırılan çerçeve ve çerçeveleme kavramları, gerçekliğin dil dizgesindeki adlandırma modellerinin tespit edilmesini sağlamaktadır. Adlandırma modellerinin karşıtsal olarak çözümlenmesi ise, dil dizgelerindeki evrensel ve özgün unsurların ortaya çıkarılmasını olanaklı kılmaktadır. Gerçeklikteki bir olay ile ilgili şekillenen birincil adlandırmaların tespiti, adlandırmaların dil dizgesindeki kullanım özelliklerine dair ışık tutabilmektedir. Gerçeklikteki olay ile ilgili adlandırmaların başka olguların adlandırılmasında kullanılmasının sonucunda ortaya çıkan ikincil adlandırmaların çözümlenmesi ise, dil dizgesinde metafor olarak nitelenen bilişsel yapıların "görselleştirilmesi"ni sağlamaktadır. Olay çerçevesi kavramının, gerçeklikteki olay ile ilgili bilgilerin dil dizgesinde nasıl kodlanabildiği sorusu açısından önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Olay çerçevesi kavramı, bir olayın "başlangıç", "gerçekleşme", "son", "etkileşim" gibi kategoriler açısından dil dizgesindeki biçimlendirme modellerinin belirlenmesini ve eşdizimliler kavramının aracılığıyla sınıflandırılmasını sağlamaktadır. Çerçeveleme kavramı, olayın yapısını oluşturan unsurlar arasındaki etkileşimin nasıl gerçekleştiğini ve bu unsurların olaya yönelik oluşturabildiği bakış açıları arasındaki geçişlerin nasıl yapılabildiğini görselleştirmektedir.

Bu çalışma kapsamında yapılan tespitlerin tartışılması yabancı dil ve çeviri öğretimi açısından önem taşımaktadır. Çalışmanın dayandırıldığı kuramsal ve kavramsal çerçevenin, Rus dilbilimci L. Şçerba'nın vurguladığı gibi "aktif dilbilgisi"nin (Щерба, 1974) şekillenmesini sağlayabileceği düşünülmektedir. Gerçeklikteki bir olayın dil dizgelerindeki adlandırmaların incelenmesi sonucunda, farklı dillerde gerçekliğin sınıflandırılması ile verilere ulaşılabilmektedir. İki dildeki adlandırma modellerinin çözümlenmesinin ve karşılaştırılmasının yabancı dil ve çeviri öğretiminin sürecine dahil edilmesi, öğrencinin hem öğrenilen dile hem de anadiline yönelik tahmin edilebilirliğinin ve farkındalığının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda dil eğitiminin amaçları doğrultusunda farklı semantik kategorilerin biçimlendirildiği çerçeve kavramının yanı sıra dil dizgesinde yapısal ve anlamsal dönüşümlerin yapılabildiği çerçeveleme kavramı ile ilgili uygulamaların geliştirilmesi önerilmektedir.

Notlar

1 Rus dilbiliminde onomasyolojik yaklaşımı çerçevesinde geliştirilen adlandırma kuramının temel kavramları ile ilgili bkn. (Kozan, 2020).

2 https://www.tass.ru/; https://ria.ru/

3 https://www.aa.com.tr/tr; https://www.iha.com.tr/

4 Rusça Ulusal Derlemine göre "буря" için 4548 giriş, "ураган" için 1394 giriş kaydedilmiştir (Erişim: 01.09.2021, https://ruscorpora.ru/new/index.html)

5 Türkçe Ulusal Derlemine göre "kasırga" biriminin frekansı 2.98 olup "fırtına" biriminin frekansı 17.76'dır (Erişim: 01.09.2021, https://v3.tnc.org.tr/basic-results)

6 Çağdaş Rusçada *раз- kökbiçimi ile ilgili ayrıntılara bkn. (Козан, 2020).

7 Enklitik teriminin yanı sıra sonbiçimce terimi de önerilmektedir (İmer, Kocaman, & Özsoy, 2011).

8 İmge, söz konusu birincil adlandırmanın oluştuğu kökbiçimin aktardığı anlamsal alan ile ilişkilendirilmektedir. Kökbiçimin anlamsal alanı için bkn. (Фасмер, 1986).

9 "Буря → бушевать" biçimlendirme modeli [Fırtına]^{Gerçekleşme} çerçevesi için geçerli olup [Fırtına]^{Başlangıç} modelinde dönüştürülebilir. Bu dönüştürme uzamsal belirticiler ve enklitik ekleme yoluyla yapılabilmektedir. Ayrıca "буря → бушевать" - "буря → разбушеваться" geçişi söz konusudur.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale tamamıyla özgün bir araştırma olarak planlanmış, yürütülmüş ve sonuçları ile raporlaştırıldıktan sonra ilgili dergiye gönderilmiştir. Araştırma herhangi bir sempozyum, kongre vb. sunulmamış ya da başka bir dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiştir.

Research and Publication Ethics Statement

This is a research article, containing original data, and it has not been previously published or submitted to any other outlet for publication. The authors followed ethical principles and rules during the research process. In the study, informed consent was obtained from the volunteer participants and the privacy of the participants was protected.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu makaledeki birinci yazar % 100 düzeyinde çalışmanın hazırlanması, veri toplanması, sonuçların yorumlanması ve makalenin yazılması aşamalarına katkı sağlamıştır.

Contribution Rates of Authors to the Article

The first author in this article contributed to the 100% level of preparation of the study, data collection, interpretation of the results and writing of the article.

Destek Beyanı

Bu çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Support Statement (Optional)

There is no conflict of interest between the authors of this article.

Teşekkür (İsteğe bağlı)
Acknowledgement (Optional)

Çıkar Beyanı

Çalışma hazırlanırken; veri toplanması, sonuçların yorumlanması ve makalenin yazılması aşamalarında yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması durumu söz konusu olmamıştır.

Statement of Interest
There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

Akmeşe, Z. (2020). Televizyon ana haber bültenlerinde çerçeveleme: Türk Telekom reklam filmi örneği. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, *5*(1), 37-49.

Erdoğan, İ. (2011). Gündem koyma ve saptama yaklaşımında bir araştırma geleneği ve tasarımı olarak çerçeveleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, *2*(1), 48-62.

Fillmore, C. (1985). Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica*, (6), 222-254.

Goffman, E. (1986). *Frame analysis. An essay on organization of experience.* Northeastern University Press.

İmer, K., Kocaman, A. & Özsoy, A. (2011). *Dilbilim sözlüğü.* Boğaziçi.

Kılıç, D. (2007). Türk basınında İran nükleer krizi'nin sunumu: haberlerin çerçevelenmesi . *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (6), 67-86.

Kılıç, S. (2021). Türk yazılı basınında Covid-19 haberlerinin çerçevelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (35), 317-337.

Kozan, O. (2019). Dil dizgesinde eşdizimlilik: öğretim odaklı dilbilimsel betimleme örneği . *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 5* (2), 251-266.

Kozan, O. (2020). *Onomasyoloji. Kuramdan bilime doğru. Rus dili örneği.* Nobel Akademik Yayıncılık.

Küçük Durur, E. (2012). İnşacı yaklaşım içinde çerçeveleme kuramı ve haberin çerçevelenişi. *Atatürk İletişim Dergisi,* (2), 21-31.

Longman dictionary of contemporary English. (1992). Longman Group.

Minsky, M. (1975). A framework for representing knowledge. *The psychology of computer vision* (P. Winston Ed.) New York: McGraw-Hill Book.

Nişanyan, S. (2018). *Çağdaş Türkçenin etimolojisi.* Liber Plus.

Oğuz, C. (2019). Postmodern sansür: Haberin çerçevelenmesi ve 2019 İstanbul büyükşehir belediye başkanlığı seçim sonuçlarına gazetelerin yaklaşımı. *Dördüncü Kuvvet, 2*(2), 22-39.

Özarslan, H. (2015). İletişim araştırmalarında çerçeveleme paradigması: Son döneme ait bir inceleme. *Selçuk İletişim, 8* (4), 32-48.

Özmen, M. (2013). *Türkçenin sözdizimi.* Karahan.

Араева, А. Л. (2019). Метод пропозиционально-фреймового моделирования в обучении иностранным языкам. *Вестник ВолГУ. Языкознание, 18*(1), 187-195.

Болдырев, Н. (2001). Концепт и значение слова. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики* (И. А. Стернин Ed.) Воронеж: Воронежский государственный университет.

Игнаткина, К. З. (2019). Использование фреймового моделирования в процессе изучения английского языка. *Ярославский Педагогический Вестник, 3*(100), с. 54-61.

Козан, О. (2020). Проблема морфонологической лексикализации в современном русском языке. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 655-669.

Костомарова, Н. (2015). Семантический фрейм в структуре ментального лексикона человека (на примере семантического фрейма «человек»). *Вестник Пермского Университета. Российская и Зарубежная Филология, 3* (31), 23-33.

Кубрякова, Е. (2012). *В поисках сущности языка. Когнитивные исследования.* Москва: Знак.

Лукьяненко, И. (2015). Фреймовый подход и обучение лексике на уроке РКИ. *Балтийский Акцент, 6*(1), 74-78.

Мельчук, И. Ж. (1984). *Толково-комбинаторный словарь современного русского языка. Опыт семантико-синтаксического описания русской лексики.* Вена.

Мещанинов, И. (1940). *Общее языкознание.* Наука.

Мустайоки, А. (2006). Теория функционального синтаксиса: от семантических структур к языковым средствам. Москва: Языки славянской культуры.

Никонова, Ж. (2008). Фрейм в контексте лингвистической науки. *Вестник Вятского Государственного Университета,* 86-89.

Одинцова, И. (2012). Фрейм, фрейминг и рефрейминг в лингводидактике. *Мир Русского Слова*, (1), 73-80.

Русанов, В. В. (2012). Эффективные системы представления знаний на основе естественного языка. *Вестник Российского Экономического Университета им. Г.В. Плеханова*, (1), 43-48.

Серебренников, Б., & Уфимцева, А. (1977). *Языковая номинация. Общие вопросы.* Москва: Наука.

Тарасова, И. (2004). Фреймовый анализ в исследовании идиостилей. *Филологические Науки*, (4), 42-49.

Фасмер, М. (1986). *Этимологический словарь русского языка.* Прогресс.

Щерба, Л. (1974). *Языковая система и речевая деятельность.* Наука.

Янда, Л. (2012). Русские приставки как система глагольных классификаторов. *Вопросы Языкознания*, (6), 3-47.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. (This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org